

AANBEVELING IN VERBAND MET DE PREVENTIEVE ROL VAN BEDRIJFSREVISOREN EN ACCOUNTANTS BIJ ONDERNEMINGEN IN MOEILIKHEDEN

D. 20/06/1996

Inleiding

Krachtens artikel 101 van de wet van 21 februari 1985 tot hervorming van het bedrijfsrevisoraat, heeft de Hoge Raad tot taak via het verstrekken, op eigen initiatief of op verzoek, van adviezen of aanbevelingen, aan de regering of aan de Instituten der Bedrijfsrevisoren en der Accountants, ertoe bij te dragen dat bij de uitoefening van de controleopdrachten die de wet aan de bedrijfsrevisoren en de accountants toevertrouwt en bij de verrichting van de accountantswerkzaamheden, het algemeen belang en de vereisten van het maatschappelijk verkeer in acht worden genomen.

De onderhavige aanbeveling wordt uitgebracht op initiatief van de Hoge Raad en heeft tot doel de huidige en toekomstige rol te omschrijven van accountants en bedrijfsrevisoren in het kader van de voorkoming van moeilijkheden bij bedrijven. Zij moet in dit perspectief worden gezien en vormt een antwoord op de bedenkingen die in verband hiermee herhaaldelijk ter sprake zijn gebracht in de Hoge Raad.

Het postulaat dat in het Engels wordt weergegeven met de term "going-concern", en volgens hetwelk een onderneming wordt gezien in een continuïteitsperspectief, met andere woorden, dat zij in staat is haar bedrijf in de nabije toekomst voort te zetten, vormt een fundamenteel boekhoudbeginsel (International Accounting Standard 1, Disclosure of Accounting Policies).

Precies overeenkomstig dit beginsel worden de waarderingsregels vastgesteld en de waarderingsverricht (K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen, artikel 15).

Uit dit beginsel vloeien ondermeer de fundamentele begrippen voort als afschrijving, waar-

devermindering en voorziening (I.B.R., boekhoudbeginselen, brochures C.B.N.C.R.-studies en documenten 3/1980).

Wanneer een onderneming - al dan niet ingevolge een beslissing tot invereffeningstelling - besluit haar bedrijf stop te zetten of indien er niet meer kan van worden uitgegaan dat de onderneming haar bedrijf zal voortzetten, worden de waarderingsregels dienovereenkomstig aangepast, inzonderheid om de boekwaarde van de activa terug te brengen tot de vermoedelijke realisatiewaarde (K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen, artikel 40).

Het kan weliswaar voorkomen dat een onderneming, zonder in een toestand van discontinuïteit te verkeren¹, toch moeilijkheden kent die onzekerheid kunnen doen ontstaan over haar toekomst.

Er bestaan uiteraard - ondermeer in het sociaal recht² - omschrijvingen van het begrip onderneming in moeilijkheden, maar zij passen telkens in een zeer specifiek kader, meestal om te bepalen welke van het gemeenrecht afwijkende maatregelen een onderneming mag of moet nemen wanneer zij in moeilijkheden verkeert, en hebben niet tot doel enig mechanisme of procedure in gang te zetten om discontinuïteit te voorkomen.

Gelet op het ontbreken van een eenduidige juridische omschrijving van dit concept³, is de Hoge Raad van oordeel dat voor een omschrijving van onderneming in moeilijkheden moet worden uitgegaan van criteria als liquiditeit, solvabiliteit, rendabiliteit en toegevoegde waarde en dat een onderneming moet worden beschouwd als in moeilijkheden, zodra haar situatie zodanig evolueert, dat om economische, financiële, organisatorische, sociale of andere redenen, redelijkerwijze mag worden gesteld dat zij vroeg of laat moeilijkheden zal ondervinden om voldoende inkomsten te genereren om haar wettelijke en contractuele verplichtingen te kunnen nakomen en de nodige investeringen te verrichten⁴.

De risicovolle grijze zone waarin een onderneming zich dan bevindt, is beslist het meest delicate stadium voor de ondernemingsleiders en de boekhoudingspecialisten die hen raad geven.

Die materie is onderzocht geweest door het Belgisch centrum voor de normalisatie van de accountancy en het revisoraat (3/1982) en behandeld in twee circulaires vanuit het Instituut der Bedrijfsrevisoren (circulaire C.007/82 van 19 november 1982 over ondernemingen in moeilijkheden, *Vademecum*, II, p. 402, en de circulaire van 18 april 1995).

Het belang van probleempreventie bij ondernemingen, willen zij zichzelf en bijgevolg ook de economische activiteit en de werkgelegenheid in stand kunnen houden, was het motief van de Hoge Raad om onderhavige aanbeveling te formuleren en zo de aandacht te vestigen op de rol die voor bedrijfsrevisoren en accountants op dit gebied is weggelegd, zowel *de lege lata* als *de lege ferenda*.

¹ Over het thema discontinuïteit, zie *Bedrijfsdiscontinuïteit, Documenten van het Colloquium in Brussel dd. 28 en 29 april 1983, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, inz. de bijdragen van P. Berger en H. Olivier en de aangehaalde verwijzingen.*

² W. Rauws, "Sociaalrechtelijke implicaties van de onderneming in moeilijkheden", in *Schuldeisers en ondernemingen in moeilijkheden, Vlaams Pleitgenootschap bij de balie te Brussel, Biblio, 1994, p. 143.*

³ P. Van Ommeslaghe, "En guise d'introduction: entreprise, entreprises en difficultés, concepts juridiques", *Rev. Dr. ULB, 3/1991, p. 1.*

⁴ In dezelfde zin, P. Colle, *Het juridisch kader van de faillissementsvoorkoming, Antwerpen, Maklu, 1989.*

1. Vaststelling van moeilijkheden en systematische toetsing van het continuïteitpostulaat

Zowel de interne of externe accountant als de bedrijfsrevisor in zijn hoedanigheid van commissaris, moeten, gezien hun functie binnen of ten aanzien van de betrokken onderneming, een goed inzicht hebben in de administratieve organisatie (interne controle...) en de werking van de onderneming en haar activiteitssector (punt 3.2. van de algemene controlenormen van het I.B.R. en artikel 78, 3° van de wet van 21 februari 1985 tot de hervorming van het bedrijfsrevisoraat).

Zij zullen dan ook snel kunnen vaststellen wanneer een onderneming met moeilijkheden kampt.

De taak van een commissaris-revisor, die stelling moet nemen over de waarheidsgetrouwheid van de financiële staten van de onderneming, die uiteindelijk een wezenlijk bestanddeel vormen van de informatieverstrekking aan derden, blijft evenwel niet beperkt tot een loutere vaststelling.

Een gezamenlijke lezing van de artikelen 15 en 40 van het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van ondernemingen en van artikel 65, 2° en 3° van de vennootschapswet, leert inderdaad dat de commissaris-revisor als taak heeft systematisch na te gaan of het continuïteitpostulaat voor het bedrijf van de onderneming, dat het bestuursorgaan hanteert bij de opstelling van de jaarrekening, al dan niet doordacht is toegepast.

Een bijzondere aandacht moet ook gaan naar de boekhoudstaat, opgesteld volgens het schema voor de balans en de resultatenrekening, die de bestuurders krachtens artikel 64 sexies van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen ten minste om de zes maanden aan de commissaris-revisor moeten voorleggen.

Accountants en bedrijfsrevisoren mogen bedrijfsinterne en -externe gegevens hanteren alsook ratio's voor hun financiële analyse van jaarrekeningen - voor zover betrouwbaar geacht - om, zij het met de nodige voorzichtigheid, een eerste diagnose te stellen over de evolutie van de onderneming en eventueel de ernst van de moeilijkheden die zij kent.

Een dergelijke analyse moet inzonderheid steunen op een vergelijking van de ratio's in de tijd en binnen een bepaalde sector - waarvoor de beschikbaarheid van de jaarrekeningen (CD-ROM van de Nationale Bank van België) en computerfaciliteiten (software voor jaarrekeninganalyse) nuttige diensten kunnen bewijzen.

Met de methodes voor een discriminerende ratio-analyse met één of verschillende variabelen (bijvoorbeeld, statistische prognosemodellen over bedrijfscontinuïteit) die zijn uitgewerkt door diverse Belgische en buitenlandse auteurs en instellingen, kan de interpretatie nog verder worden verfijnd.

Het is niet de taak van de Hoge Raad om probleemindicatoren vast te stellen of zelfs een voorkeur te geven aan één analysemethode boven een andere. Niettemin leek het nuttig in bijlage 1 bij de aanbeveling een aantal referenties te vermelden naar werken en studies waarin indicatoren worden aangereikt, naast algemeen aanvaarde ratio's voor de opsporing van ondernemingen in moeilijkheden en analysemethodes daarvoor.

2. Melding van moeilijkheden en rol van de professionele deskundigen

a) Een onderneming ondervindt moeilijkheden

In de eerste plaats is het belangrijk dat een interne of externe deskundige, zodra hij financiële moeilijkheden vaststelt die een bedreiging vormen voor de continuïteit van de onderneming waarin hij is tewerkgesteld, raadgever of commissaris is, de aandacht van de directie of zelfs van het bestuursorgaan in een schriftelijk verslag op deze moeilijkheden vestigt.

De Hoge Raad heeft, op basis van diverse aanbevelingen, in bijlage 2 een niet exhaustieve lijst opgenomen van punten die de commissaris-revisor zou moeten controleren en onderzoeken met de directie van de onderneming tijdens een geschikte controleprocedure, zodra de eerste tekenen van moeilijkheden zijn opgedoken.

De bedoeling hiervan is deze tekenen te bevestigen dan wel te ontcrachten, door afdoende gegevens te verzamelen die zijn opinie over de continuïteit van de onderneming kunnen staven en er tevens voor te zorgen dat het overleg tussen de commissaris-revisor en de directie van de onderneming, zo snel mogelijk zou worden opgevoerd.

Eventueel zal de interne of externe deskundige van de onderneming de aandacht vestigen op de geldende wettelijke en reglementaire bepalingen, hoofdzakelijk de artikelen 103 en 104 van de vennootschapswet, die respectievelijk betrek-

king hebben op het terugbrengen van het netto-actief tot een lager bedrag dan de helft of 1/4 van het maatschappelijk kapitaal, en het terugbrengen van het netto-actief tot een lager bedrag dan het maximum dat is vastgesteld in artikel 29 van die wet.

Deze professionele deskundigen moeten overigens bijzonder attent zijn op het feit dat in dergelijke periodes de zorg om een adequate werking van de vennootschap en een nauwgezette naleving van de wettelijke en reglementaire bepalingen, vaak dreigt af te brokkelen naarmate de discontinuïteit in het gezicht komt.

De commissaris-revisor van zijn kant moet nagaan of de procedure waarvan sprake in artikel 103 die ook geldt voor BVBA's (artikel 140) en coöperatieve vennootschappen (artikel 158 bis), waar nodig is gevolgd. Als dat niet zo is, moet hij zelf de algemene vergadering samenroepen, waartoe artikel 73 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen hem machtigt⁵ en de overtreding van artikel 103 in zijn verslag vermelden.

In voorkomend geval moet de commissaris-revisor de raad van bestuur eraan herinneren dat het bijzonder verslag waarin de raad de maatre-

⁵ Zie in dit verband A. Van Oevelen, "De rol en de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de commissaris-revisor", *Handels-Economisch en Financieel Recht, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 1994/1995, Gent, Mys & Breesch, 1995, p. 233 en vooral p. 253, nr. 21 en p. 280, nr. 51, alsook de opgesomde referenties.*

gelen moet opsommen die hij gaat nemen om de financiële positie van de vennootschap recht te zetten, niet mag worden gezien als een formaliteit, maar als het resultaat van een diepgaande bezinning over de voortzetting van de werkzaamheden.

De commissaris-revisor kan ook de obligatiehouders in algemene vergadering samenroepen (artikel 91 van de vennootschapswet).

De commissaris-revisor kan tenslotte verplicht worden om die oproepingen te verrichten, op verzoek van aandeelhouders die 1/5 vertegenwoordigen van het maatschappelijk kapitaal dan wel van obligatiehouders die 1/5 vertegenwoordigen van het bedrag van de effecten in omloop.

Wanneer uit de controles en gesprekken met de directie van de onderneming blijkt dat zij moeilijkheden ondervindt die haar financiële positie aantasten, dan staat de commissaris-revisor bovendien tegenover een delicaat dilemma gezien de onmiddellijke weerslag van een eventuele passus in zijn verslag over bedrijfscontinuïteit. Ofwel vermeldt hij het probleem, met als mogelijk gevolg voor de onderneming dat haar toestand gaat verslechteren of zij zelfs volledig verdwijnt, ofwel zwijgt hij, op gevaar af de partners van de onderneming te misleiden omtrent haar gezondheid.

Het Instituut der Bedrijfsrevisoren was tot nog toe voorstander van de idee dat een centrale rol is weggelegd voor het jaarverslag van de bestuurders en zaakvoerders. Die idee stoelt op de visie dat in deze benadering de leiders tot informatie kunnen worden bewogen op een ogenblik waarop het nog niet zeker is dat er gevaar bestaat van een breuk in de bedrijfscontinuïteit.

Bijgevolg moet *"de commissaris-revisor zich ervan vergewissen dat de algemene vergadering correct wordt ingelicht over de financiële toestand van de vennootschap. Indien het verslag van de bestuurders of zaakvoerders de vereiste toelichtingen verstrekt, zal de commissaris-revisor hiernaar verwijzen, zonder enig voorbehoud te maken. Indien het daarentegen niet mogelijk is om op grond van het beheersverslag een duidelijk oordeel te vormen over de financiële toestand van de onderneming, of mocht de commissaris-revisor, niettegenstaande de argumenten van de bestuurders of zaakvoerders, geen redelijke zekerheid krijgen dat de vennootschap haar bedrijvigheid zal kunnen voortzetten tot het einde van het volgende boekjaar - alhoewel de jaarrekening opgesteld is op basis van de continuïteit van de exploitatie - dan zou een voorbehoud noodzakelijk kunnen blijken."* (punt 3 van de omzendbrief C.007/82 van 19 november 1982).

In ditzelfde perspectief stellen de algemene controlenormen die op 2 december 1983 zijn goedgekeurd (Vademecum, II, p. 212): *"Indien de vennootschap dermate in financiële moeilijkheden verkeert dat haar voortbestaan in het gedrang komt, zal het bestuursorgaan het als een normale zaak beschouwen de algemene vergadering hierover in te lichten. De revisor zal de inhoud van deze informatieverstrekking zorgvuldig onderzoeken teneinde na te gaan of zij voldoening geeft en vermeden wordt dat de lezer van die jaarrekening zou misleid worden omdat van het continuïteitsprincipe bij de opstelling van de jaarrekening wordt gebruik gemaakt. Is zulks niet het geval, dan zal de revisor een voorbehoud maken of zelfs een afkeurende verklaring afgeven. Indien het jaarverslag niet gelijktijdig met de jaarrekening gepubliceerd wordt, zal de revisor het nuttig kunnen oordelen om in zijn verslag sommige delen van het jaarverslag in herinnering te brengen."* (3.6.4).⁶

⁶ Zie ook punt 1.3.3. van de normen: *"de revisor heeft niet tot taak een kritisch oordeel uit te spreken over de motieven van de beleidsbeslissingen. Indien echter de continuïteit van het bedrijf van de ondernemingen in gedrang komt, zal de revisor erover waken dat de betrokken partijen over de toestand worden ingelicht."*

Artikel 65, 4° van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, ten slotte, stelt de commissaris-revisor in staat erop toe te zien dat het jaarverslag pertinente informatie bevat over de toestand van de onderneming.

Die bepaling verplicht de commissaris inderdaad te vermelden of het jaarverslag de door de wet vereiste inlichtingen bevat en in overeenstemming is met de jaarrekening, wat onder meer inhoudt dat hij moet nagaan of het verslag "inlichtingen bevat over de omstandigheden die de ontwikkeling van de vennootschap aanmerkelijk kunnen beïnvloeden". Die inlichtingen moeten weliswaar enkel in het jaarverslag worden opgenomen" voor zover zij niet van die aard zijn dat zij ernstig nadeel zouden berokkenen aan de vennootschap", wat tot meningsverschillen kan leiden tussen de commissaris-revisor en het bestuursorgaan. Zo nodig vermeldt de commissaris-revisor in zijn verslag dat het jaarverslag op dit stuk onvolledig is.

De Hoge Raad is zich bewust van het dilemma waarmee de commissaris-revisor wordt geconfronteerd, rekening houdend met het publieke karakter van zijn verslag en het zoeken naar een evenwicht tussen de noodzaak om te wijzen op de nodige voorwaarden voor bedrijfscontinuïteit en de vaak onmisbare discretie om een hersteloperatie te doen slagen.

Rekening houdend evenwel met het feit dat bij een revisoraal verslag zonder voorbehoud, de lezer er, behoudens onvoorziene omstandigheden, mag van uitgaan dat de onderneming haar bedrijf zal voortzetten tot ten minste de volgende jaarrekening⁷, is de Raad van mening dat het algemene belang verbonden aan de opdracht van de commissaris-revisor en de vereisten van

het maatschappelijk verkeer impliceren dat het controleverslag volledig moet zijn, geen enkele dubbelzinnigheid mag bevatten en als zodanig vlot begrijpbaar moeten zijn voor derden.

Vaak zijn de moeilijkheden van een onderneming trouwens al bekend bij de werknemers, leveranciers of kredietverstrekkers.

De vaststelling dat een onderneming met continuïteitsproblemen worstelt, mag dan ook niet worden verhuld in subtiele formuleringen of verwijzingen, die derden op een dwaalspoor zouden kunnen brengen.

Overleg tussen de commissaris-revisor en de directie van de onderneming is hier dan ook van primordiaal belang.

Een commissaris-revisor moet er bovendien voor zorgen dat, overeenkomstig artikel 25 van het besluit van 27 november 1973, occasionele voorlichting aan de ondernemingsraad van een onderneming in moeilijkheden wordt verstrekt, telkens zich gebeurtenissen voordoen die een belangrijke weerslag kunnen hebben op de onderneming (bv. toepassing van artikelen 103 en 104 van de vennootschapswet).

Tenslotte moet hij er zich ook van vergewissen of de inlichtingen bedoeld in artikel 2 van de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 27, gesloten in de Nationale Arbeidsraad, over de aangifte door de werkgever van bepaalde betalingsachterstallen, verplicht verklaard bij K.B. van 17 februari 1976, inderdaad door de ondernemingsleider zijn verstrekt aan de ondernemingsraad, of zo er geen is, aan de syndicale delegatie.

⁷ P. Berger, "Going-concern versus discontinuïteit: economische aspecten" in *Bedrijfsdiscontinuïteit*, op. cit., p. 43. Volgens de Hoge Raad moet daaronder een periode van één jaar worden verstaan.

b) Onderneming in discontinuïteit

Wanneer men er niet langer kan van uitgaan dat een onderneming haar bedrijf zal voortzetten, wordt in een reeks voorschriften de informatieverstrekking geregeld, eerst binnen de onderneming, dan daarbuiten, met toepassing van de daarvoor geldende bekendmakingsregels.

Aldus moeten de commissarissen, krachtens artikel 65, 2° en 3° van de vennootschapswet, met het oog op de algemene vergadering, een omstandig schriftelijk verslag opstellen dat in het bijzonder vermeldt of de boekhouding is gevoerd en de jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften die daarop toepasselijk zijn en of naar hun oordeel de jaarrekening een getrouw beeld geeft van het vermogen, van de financiële toestand en van de resultaten van de vennootschap, rekening houdend met de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften die

daarop van toepassing zijn, en of een passende verantwoording is gegeven in de toelichting.

Rekening houdend met het feit dat, met toepassing van artikel 40 van het koninklijk besluit van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen, zodra er voor een onderneming niet meer kan van worden uitgegaan dat zij haar bedrijf zal voortzetten, haar waarderingsregels moeten worden aangepast, moet de commissaris-revisor, in voorkomend geval, in zijn verslag vermelden dat dit voorschrift niet is nageleefd en bijgevolg zijn attestering weigeren.

Ingevolge artikel 15bis van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, zal de ondernemingsraad moeten worden geïnformeerd.

3. Zoeken naar oplossingen voor de moeilijkheden

Het zoeken naar oplossingen voor de financiële moeilijkheden waarmee een onderneming worstelt, gaat meestal gepaard met het opstellen van een herstructureringsplan.

Het ligt voor de hand dat bedrijfsrevisoren en accountants, gezien hun know-how, inzonderheid wat de pertinentie betreft van de vooropgestelde hypothesen en de toereikendheid van de voorgestelde maatregelen in het licht van de financiële positie van de onderneming, in beginsel het best geplaatst zijn om een onderneming op dit vlak van advies te dienen.

De commissaris-revisor moet er niettemin voor zorgen dat hij zijn volledige onafhankelijkheid bewaart tegenover de onderneming en een onpartijdige houding aanneemt tegenover de herstructureringsplannen en de daarbij horende financiële prognoses, zeker wanneer hij de ver-

antwoordelijke van de onderneming assisteert wanneer die wordt opgeroepen door een bestuurlijke of gerechtelijke overheid.

De commissaris-revisor moet tevens bijzonder waakzaam zijn en in de loop van de herstructurering elke opdracht of functie weigeren waardoor een onafhankelijke uitoefening van zijn functie in het gedrang zou kunnen komen.

Uit voorzichtigheid moet hij bovendien vermijden dat zijn aanwezigheid, zijn stilzwijgen of de vermelding van zijn naam en hoedanigheid als commissaris-revisor, derden zou kunnen doen vermoeden dat de voorgestelde herstructurering is georganiseerd met de medewerking of de goedkeuring van de commissaris-revisor.

4. Onderzoek van enkele hypothesen

Om de zaken wat concreter - maar niet exhaustief - voor te stellen wenst de Hoge Raad aan het slot van dit gedeelte enkele hypothesen te onderzoeken en voorstellen te formuleren, waarbij wordt uitgegaan van de verschillende mogelijke verslagtypes (zonder voorbehoud, met voorbehoud, onthouding en weigering om de jaarrekening te certificeren).

Hypothese 1

Een onderneming kampt met moeilijkheden die haar continuïteit tijdens het volgende boekjaar kunnen hinderen. De raad van bestuur belicht op passende wijze de toestand en de genomen of voorgenomen herstelmaatregelen in het jaarverslag. De commissaris-revisor is van oordeel dat

de prognoses van de ondernemingsdirectie niet onredelijk zijn.

De jaarrekening wordt opgesteld in een perspectief van bedrijfscontinuïteit.

Aangezien hij in zijn verslag geen verklarende passus kan inlassen waarmee hij de lezers van de jaarrekening attent kan maken op het voorwaardelijke karakter van de continuïteit voor de onderneming, zou de commissaris-revisor een duidelijk en verantwoord voorbehoud moeten formuleren en verwijzen naar de inhoud van het jaarverslag of zelfs uittreksels daarvan overnemen.

Hypothese 2

Een identieke situatie als in hypothese 1, met dit verschil, dat de commissaris van oordeel is dat het welslagen van het herstelplan en dus ook van de bedrijfscontinuïteit rechtstreeks afhangt van de - onzekere - veronderstelling dat een aantal voor de onderneming gunstige gebeurtenissen plaatsvinden.

Gezien de veronderstelling dat zich gebeurtenissen zouden voordoen die een diepgaande invloed kunnen hebben op de toestand van de onderneming, voor de commissaris-revisor een aleatoir karakter heeft, waardoor hij zich onmogelijk een opinie kan vormen over de pertinentie van het vermoeden van bedrijfscontinuïteit, zou hij zich moeten onthouden en die houding toelichten.

Hypothese 3

Een onderneming kampt met zware moeilijkheden. Haar directie is van oordeel dat redding nog mogelijk is. De jaarrekening steunt dan ook op het continuïteitspostulaat.

De commissaris-revisor van zijn kant is ervan overtuigd dat de toekomst van de onderneming onherroepelijk in het gedrang is en dat zich bijgevolg de toepassing opdringt van artikel 40 van het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen.

In dit geval zou de commissaris-revisor moeten weigeren de jaarrekening te certificeren op grond van het feit dat hij het niet eens is met de ondernemingsleiders over het beeld dat de jaarrekening van de onderneming ophangt.

B. Voorstellen *de lege ferenda* in verband met de rol van bedrijfsrevisoren en accountants

1. Commissaris-revisor

a) In de huidige lezing voorziet het wetsontwerp betreffende het gerechtelijk akkoord enkel een tussenkomst van de commissaris-revisor in het begin van de observatieperiode, meer bepaald op het ogenblik waarop de rechtbank zowel de schuldenaar hoort als het Openbaar Ministerie en elke schuldeiser die hierom verzoekt, met de bedoeling eventueel een voorlopige opschorting van betaling toe te staan voor een periode van maximum 6 maanden (art. 14).

Het ontwerp zegt niet wat de rechtbank mag verwachten van de commissaris-revisor.

De verwoording van de artikelen 16, §1, tweede lid⁸ en 20, tweede lid⁹ komt er weliswaar op neer dat een bedrijfsrevisor - of een accountant - mag worden aangesteld als commissaris inzake opschorting van betaling, maar het ontwerp regelt niets over de inschakeling van de commissaris-revisor later in de procedure, bv. bij de uitwerking van een herstelplan. De commissaris inzake opschorting van betaling zal in voorkomend geval de schuldenaar in dergelijke opdracht bijstaan (art. 30, §1, tweede lid) en de ondernemingsraad, zoniet het comité voor veiligheid en hygiëne of anders de syndicale delegatie als er een is, zoniet een personeelsafvaardiging, op de hoogte brengen van de inhoud van het plan (art. 33).

Rekening houdend met de onafhankelijkheid van de commissaris-revisor en diens algemene en grondige kennis van de onderneming en de sector waarin die werkzaam is, is de Hoge Raad van

oordeel dat de commissaris-revisor vroeger bij de procedure zou moeten worden betrokken, bv. zodra een gerechtelijk akkoord wordt aangevraagd, in de vorm van een verslag over de gegevens bedoeld in artikel 12, §1, 1° tot 3° (een uiteenzetting van de gebeurtenissen waarop zijn verzoek is gegrond, een boekhoudkundige staat van zijn vermogen en een resultatenrekening alsmede de te verwachten boekhoudkundige toestand die ten minste zes maanden bestrijkt, een lijst van alle schuldeisers), op voorwaarde dat dergelijke tussenkomst de procedure niet verlengt en geen bijkomende kosten veroorzaakt.

Als zo'n verslag ontbreekt en gelet op de vage omschrijving van de rol van de commissaris-revisor in deze procedure, mag worden gevreesd dat zelfs voor vennootschappen met een eigen commissaris-revisor, de juistheid of zelfs de waarheidsgetrouwheid van deze inlichtingen niet verzekerd is, alhoewel precies van die inlichtingen het overleven van de onderneming gedurende ten minste zes maanden kan afhangen.

Met naleving van de hierboven vermelde onafhankelijkheids- en neutraliteitsbeginselen, zou de rechter bovendien aan de commissaris kunnen vragen een opinie te formuleren over bepaalde aspecten van de voorstellen met betrekking tot herstructurering van de onderneming of ter voldoening van de schuldeiser (art. 12, §1, 4°).

⁸ "In haar beslissing wijst de rechtbank een of meer commissarissen inzake opschorting aan die ervaringen hebben in het bestuur van een onderneming en in boekhouden".

⁹ "De aangewezen commissaris inzake opschorting dient garanties van onafhankelijkheid en onpartijdigheid te bieden. De betrokkene dient gebonden te zijn door een deontologie en zijn professionele aansprakelijkheid dient te zijn verzekerd...".

Voor vennootschappen die geen commissaris-revisor moeten aanstellen, zou dergelijk verslag kunnen uitgaan van een bedrijfsrevisor of een externe accountant.

b) Zou het overigens niet wenselijk zijn, op grond van de informatieplicht tegenover derden en om te vermijden dat verslagen met een voorbehoud, onthouding of weigering van certificering, niet bij de Nationale Bank van België zouden worden neergelegd, dat de wet de commissaris-revisor zou toestaan om zelf zijn verslag neer te leggen, wanneer het bestuursorgaan terzake in gebreke blijft?

c) Men zou kunnen overwegen om aan ondernemingen van een bepaalde omvang te vragen de confidentiële prognoses die zij intern gebruiken, aan hun commissaris-revisor mede te delen.

d) Het zou nuttig zijn om van ondernemingen van een bepaalde omvang een jaarlijkse tabel over de geldstromen te vragen, opgesteld overeenkomstig een nader te bepalen norm¹⁰ en gecertificeerd door de commissaris-revisor, want hiermee kan onder meer de liquiditeit van een onderneming worden gemeten.

In dit verband wordt gewezen op het uitwerken van faillissementsprognoses met één of verschillende variabelen, die niet langer steunen op balansratio's maar op de financiële stromen. Dit soort stroommodellen houden veel meer

rekening met de recente dynamiek van de onderneming en vormen dan ook een nuttige aanvulling van balansmodellen.

e) Er is vastgesteld dat een aantal ondernemingen die failliet zijn gegaan, geen commissaris-revisor hadden aangesteld alhoewel zij gezien hun omvang daartoe verplicht waren.

De Hoge Raad is van oordeel dat de aanwezigheid van een commissaris-revisor in bepaalde ondernemingen ertoe kan bijdragen moeilijkheden te voorkomen of althans tijdig te onderkennen en aldus de samenleving de nadelige gevolgen van bedrijfsdiscontinuïteit te besparen.

Bijgevolg beveelt de Hoge Raad aan dat streng de hand zou worden gehouden aan de naleving van artikel 64 van de vennootschapswet.

Waarvoor dient het immers een aantal gedragingen in verband met de opdracht van de commissaris-revisor, strafrechtelijk te bestraffen (art. 204 van de vennootschapswet) als geen enkele dwangmaatregel wordt verbonden aan de aanstelling van een commissaris-revisor?

Zoals voorgesteld in de bijzondere Senaatscommissie (handelsvennootschappen) bij het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van de wetten op handelsvennootschappen (Parl. Besch., Senaat, Zitting 1993-94, nr. 1086-2, p. 175), zou elke vennootschap ertoe kunnen worden verplicht vooraan op haar jaarrekening te vermelden of zij aan voorwaarden voldoet voor de inschakeling van een commissaris-revisor.

¹⁰ Zie bv. het *International Accounting Standard 7, Cash Flow Statements*. Momenteel schrijven drie lidstaten van de Europese Unie voor dat een jaarlijkse tabel van de geldstromen moet worden opgesteld (Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Spanje).

2. Bedrijfsrevisor en accountant

a) Rekening houdend met het groot aantal faillissementen bij kleine en middelgrote ondernemingen in de eerste exploitatiejaren en de aansprakelijkheid van de oprichters van handelsvennootschappen terzake (art. 35, 6° van de vennootschapswet), acht de Hoge Raad het opportuun om het financieel plan bedoeld in artikel 29 ter van de vennootschapswet, niet te zien als een loutere formaliteit, maar als een daadwerkelijk instrument voor het beheer van de onderneming (begrotingsprognoses), en de toetsing van haar ontwikkeling.

In die optiek zou de inschakeling van een professionele boekhouder verplicht moeten worden gesteld voor de opstelling van het financieel plan en de follow-up daarvan gedurende de eerste drie jaren van de onderneming.

De inhoudelijke invulling van dit plan zou aan de Instituten moeten worden overgelaten.

De opstelling van het financieel plan en de follow-up daarna tijdens het eerste jaar zouden geen kost mogen veroorzaken voor de onderneming. De Hoge Raad vraagt zich dan ook af of het niet denkbaar is dat professionele deskundigen die opdracht kosteloos zouden vervullen.

b) Het lijkt erg waarschijnlijk dat de goedkeuring van het wetsontwerp betreffende het gerechtelijk akkoord een uitbreiding zal vergen van de terzake bevoegde diensten bij handelsrechtbanken om de dossiers van ondernemingen in moeilijkheden te behandelen.

Volgens de Hoge Raad kan worden overwogen accountants of bedrijfsrevisoren na een jaar stage, een derde van hun stagetijd bij een handelsrechtbank te laten presteren.

Naast het belang van een dergelijke ervaring voor de stagairs blijkt dit voorstel niet strijdig met het voorschrift van de achtste richtlijn inzake de toelating van personen belast met de wettelijke controle van boekhoudsbescheiden (art .8).

c) In het verlengde, ten slotte, van het amendement nr. 101 van de Regering aan het wetsontwerp betreffende het gerechtelijk akkoord, is de Hoge Raad van oordeel dat de toepassing van artikel 103 van de vennootschapswet de verplichte inschakeling van een bedrijfsrevisor zou moeten impliceren. Zijn opdracht zou erin moeten bestaan in een verslag te vermelden of de prognoses in het bijzonder verslag van de bestuurders zijn opgesteld volgens rationele methodes en nergens in tegenstelling zijn met de gegevens waarvan hij kennis heeft en de algemene evolutie die men redelijkerwijze mag verwachten.

Zo ook zou een bedrijfsrevisor of een externe accountant moeten worden ingeschakeld bij toepassing van dit voorschrift op een vennootschap zonder commissaris-revisor of accountant aangeesteld met toepassing van artikel 64, §2, tweede lid, van de vennootschapswet.

